

Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

О. П. Дзьобань

МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ПІДХОДИ, МЕТОДИ, ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Науково-практичний посібник

Харків
«Право»
2026

Рецензенти:

В. Г. Пилипчук – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, директор Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»;

О. Г. Данильян – доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

І. Г. Утюж – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

Рекомендовано до друку

*вченою радою Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»
(протокол № 6 від 14 жовтня жовтня 2026 р.);*

*редакційно-видавничою радою Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 6 від 10 вересня 2026 р.)*

Дзьобань О. П.

Д44 Методологія правового дослідження: підходи, методи, практичний інструментарій : наук.-практ. посіб. / О. П. Дзьобань ; Держ. наук. установа «Ін-т інформації, безпеки і права Нац. акад. прав. наук України» ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2026. – 302 с. – DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178852436>.

ISBN 978-617-8852-43-6

Посібник присвячено методології наукового дослідження у правознавстві. У виданні послідовно розглянуто основні рівні методології правового дослідження – філософський, загальнонауковий та спеціально-юридичний, а також класичні й некласичні міждисциплінарні підходи. Розкрито пізнавальні можливості та особливості застосування філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, показано специфіку їх поєднання залежно від предмета, мети та завдань дослідження. Практична спрямованість посібника забезпечується прикладами, методологічними матрицями та зразками проєктування досліджень, що дають змогу застосовувати викладені положення безпосередньо в науковій роботі. Видання поєднує теоретичне осмислення методології з практичними рекомендаціями щодо її використання, орієнтуючи дослідника не лише на знання наукових методів, а й на свідомий, обґрунтований та методологічно послідовний їх вибір і застосування.

Посібник адресований науковцям, викладачам, аспірантам, докторантам і здобувачам вищої освіти, які здійснюють дослідження в галузі права, а також усім, хто прагне поглибити розуміння методологічних засад наукової роботи.

УДК 340.1:001.8

© Дзьобань О. П., 2026

© Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», 2026

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

ISBN 978-617-8852-43-6

ЗМІСТ

Вступ.....	7
------------	---

Розділ 1

ФІЛОСОФСЬКИЙ РІВЕНЬ МЕТОДОЛОГІЇ

1.1. Загальна характеристика методів філософського рівня	13
1.2. Діалектичний метод	16
1.3. Метафізичний метод	21
1.4. Трансцендентальний метод	26
1.5. Редукціонізм як методологічна стратегія пізнання правової реальності.....	31

Розділ 2

ЗАГАЛЬНОНАУКОВИЙ РІВЕНЬ МЕТОДОЛОГІЇ

2.1. Емпіричні методи.....	37
2.1.1. Загальна характеристика емпіричних методів	37
2.1.2. Спостереження як метод емпіричного пізнання правової реальності	41
2.1.3. Експеримент	45
2.1.4. Порівняння	50
2.1.5. Вимірювання	54
2.1.6. Описання	59
2.2. Загальнологічні методи	63
2.2.1. Загальна характеристика загальнологічних методів	63
2.2.2. Аналіз	66
2.2.3. Синтез	70
2.2.4. Діалектична єдність аналізу й синтезу	72
2.2.5. Індукція.....	76
2.2.6. Дедукція.....	79
2.2.7. Діалектична єдність індукції та дедукції	81
2.2.8. Абстрагування.....	83
2.2.9. Конкретизація.....	86
2.2.10. Узагальнення	89
2.2.11. Систематизація, класифікація та типологізація	92
2.2.12. Аналогія.....	98
2.2.13. Ідеалізація.....	101
2.2.14. Формалізація	104
2.2.15. Екстраполяція.....	107
2.2.16. Моделювання	109
2.3. Евристичні методи	114
2.3.1. Загальна характеристика евристичних методів	114

2.3.2. Інтуїція як чинник евристичного пошуку	117
2.3.3. Метод евристичних питань.....	120
2.3.4. Метод багатовимірних матриць	123
2.3.5. Уявний (мислительний) експеримент	126
2.3.6. Метод інверсії	128
2.3.7. Метод вільних асоціацій	131
2.3.8. Мозковий штурм (брейнстормінг)	134
2.3.9. Метод експертних оцінок.....	137
2.3.10. Метод Делфі	140

Розділ 3

СПЕЦІАЛЬНО-ЮРИДИЧНИЙ РІВЕНЬ МЕТОДОЛОГІЇ

3.1. Загальна характеристика спеціально-юридичних методів.....	145
3.2. Формально-юридичний (нормативно-догматичний) метод.....	148
3.3. Порівняльно-правовий метод.....	150
3.4. Логіко-юридичний метод	153
3.5. Історико-правовий метод.....	156
3.6. Телеологічний метод і телеологічний підхід.....	159
3.7. Конкретно-соціологічні методи дослідження права.....	162
3.8. Статистичні методи.....	165
3.9. Метод контент-аналізу.....	168
3.10. Кібернетичний метод у дослідженні правових систем	171
3.11. Метод соціально-правового експерименту.....	174
3.12. Цифрові методи правового дослідження	177

Розділ 4

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ

4.1. Міждисциплінарність у методології правового дослідження.....	184
4.2. Класичні міждисциплінарні підходи.....	188
4.2.1. Історичний підхід	188
4.2.2. Термінологічний підхід.....	191
4.2.3. Системний підхід.....	196
4.3. Некласичні міждисциплінарні підходи.....	201
4.3.1. Синергетичний підхід	201
4.3.2. Герменевтичний підхід.....	204
4.3.3. Антропологічний підхід.....	209
4.3.4. Аксіологічний підхід	213
4.3.5. Феноменологічний підхід	218
4.3.6. Методологічна тріангуляція як стратегія інтеграції методологічних підходів і методів	222
4.4. Посткласичні методологічні стратегії дослідження права	227
4.4.1. Дискурс-аналіз	227

4.4.2. Деконструктивне читання правових текстів	230
4.4.3. Генеалогічний аналіз	233
4.4.4. Наративний аналіз	236
4.4.5. Проблематизація	240
4.4.6. Від критичного аналізу до реконструкції правового смислу: єдність аналізу і синтезу	242

Розділ 5

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПРОЄКТУВАННЯ ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

5.1. Визначення методологічних засад правового дослідження.....	245
5.2. Вибір наукових методів відповідно до мети та завдань дослідження	249
5.3. Обґрунтування поєднання методів у правовому дослідженні.....	253
5.4. Типові методологічні помилки та способи їх уникнення	259
5.5. Практичні приклади методологічного обґрунтування правових досліджень	266
Рекомендована література	274
Додатки	278
Додаток А. Матриця вибору наукових методів залежно від дослідницьких завдань	278
Додаток Б. Зразки методологічного проєктування правових досліджень	282
Додаток В. Зразок програми емпіричного соціально-правового дослідження.....	289
Додаток Г. Узагальнена схема комплексного методологічного проєктування правового дослідження	296

Наукове і виробничо-практичне видання

Дзьобань Олександр Петрович

МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ПІДХОДИ, МЕТОДИ, ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Науково-практичний посібник

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 08.10.2026. Формат 60×90/16.
Ум. друк. арк. 18,9. Обл.-вид. арк. 16. Тираж 100 пр. Зам. № 764

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79
Вебсайт: <https://promart.in.ua>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025